

ANTROPONÍMIA DE LA FRANJA A PARTIR DEL REFRANYER.

J. M. PONS I BRUALLA

L'hivern de 1990 publicava a la revista *Desperta Ferro!* de Tamarit de Llitera un article sobre «Alguns noms propis de persona dins del refranyer de la Franja» en el qual m'adonava que bona part dels nostres antropònims s'estan perdent per les formes castellanes, però que encara n'eren vius en les cançonetes, en els noms de casa, en els refranys, etc.

Per fer aquesta comunicació tinc en compte les investigacions de tres estudiosos de la zona: Miquel Blanc, Josep Galán i Artur Quintana.

A partir del refranyer aprofundiré sobre els antropònims del país.

Així, doncs, comencem...

AGUSTÍ o (agostí)
Per sant Agustí,
nous a collir (Fraga)

Monja de sant Agustí,
dos caps en un coixí (Fresneda)

ANDREU (1)
A sant Andreu,
si no heu sembrat,
sembreu (Calaceit)
(1) També el refranyer recull el castellanisme d'Andrés:
Per sant Andrés,
no sembres més (Llitera, Fraga)

Andreu, Andreu,
plega los braços/mans
per l'amor de Déu (Codonyera, la Ginebrosa)

ANTON (1) — ANTONI (2)
Pa sant Anton,
la gallina pon (Benavarri, el Campell)

Per sant Anton,
una hora per tot lo món (el Campell,
Camporrells)

(1) Al Segrià hi ha gent que s'hi diu: Ton i Tonet. També Tonet el trobem a Castellonroi i Mequinensa.

Pa sant Antoni de gener,
gana un dia l'arrier (Benavarri)

A (per) sant Antoni,
un pas de dimoni (Fraga, Matarranya)

Pa sant Antoni de gener,
mig paller i mig graner (Benavarri)

Sant Antoni,
matxo o mula (Fraga)

A la novena de sant Antoni
lo qui no vindrà
no tindrà oli (Calaceit)

Sant Antoni, sant Antoni
és un disset de gener,
a la meua faldriquera
ni hi ha entrar cap de diner (Calaceit)

(2) La forma col·loquial Toniet <Tonét>, cada vegada més va sent substituïda per la de Tonyín (Benavarri).

ARNAU
Arnau, Arnau,
tu tanques
i jo tinc la clau (Fresneda, Maella)

ASCENSIÓ
Pa l'Ascensió,
cireretes a Montsó
i a tot l'Aragó (Fraga)

Pa l'Ascensió,
cireres a Montsó,
verdes o madures,
segures que hi són (Benavarri, Camporrells)

A l'Ascensió,
cireretes abundó (Calaceit)

BERNAT
Bernat, Bernat
pega't al cap (Calaceit, Cretes i Massalió)

BLAS
Pa sant Blas
les grulles veuràs (Areny, Gavàs, Tamarit)

CATALINA
Per santa Catalina,
mata el porc
i fes farina (Fraga)

Per santa Catalina,
lo que hages de sembrar
fes-ho de farina (Fraga)

Pa santa Catalina,
un pas de gallina (Calassanç)

CLIMENT
Per sant Climent,
fora boira i vinga vents (Bibils)

FELIP

Felip, Felip,
tric-tric (Massalió)

GUILLEM (1)

Casa't Guillem
que tots t'ajudarem;
i Guillem s'ha casat
i dingú l'ha ajudat (Tamarit)

(1) A Betesa hi ha una ca de Guillem i a l'Alta Ribagorça hi ha el nom propi de Guillaume (DCVB, vol. VI, p. 461).

JAUME o *tjáume*

El bon nap
per sant Jaume
saca el cap (Llitera)

Verdes o madures,
per sant Jaume,
figues segures (Llitera)

JOAN o *tjúan* / JOANA

De sant Joan a sant Joan
sis mesos van (Calaceit)

De sant Joan a Nadal,
mig any cabal (Matarranya)

De Nadal a sant Joan
se parteix l'any (Fraga)

A sant Joan,
vés-li al davant;
a sant Pere,
vés-li darrere (Matarranya)

A sant Joan,
com la sal.
A sant Pere
com lo pebre (Matarranya)

Después d'estar mort Joan
li van donar caldo (Fraga)

La Joana del Xorro,
que quan pixa fa morro (Fresneda, Massalió)

JORDI o *tjòrdi*

Pa sant Jordi,
cabeces d'ordi (Estopanyà)

Per sant Jordi
ja pinta l'ordi (Fraga)

JOSEP o *tjusép*

Tots el Joseps
són tontos (Fraga)

Si per sant Josep no han vingut,
o s'han mort o s'han perdut (Fraga)

LLÚCIA

A santa Llúcia,
un pas de puça (Fraga)

LLUÍS

Per sant Lluís,
la pluja ja està astí (Fraga)

MACIÀ

Sant Miquel puja la verena al cel,
sant Macià la torna a baixar (Calaceit)

MA(G)DALENA

Per la Ma(g)dalena,
la nou plena (Fraga)

MARIA/MARIETA

Roma i santa Maria
no es van fer tot en un dia (Fraga)

La Marieta del caliu,
ara plora, i ara riu (Fraga)

MARTÍ

Per sant Martí,
mata el porc
i enceta/encuba el vi (Benavarri, Fraga)

A sant Martí,
agarra l'escala
i vés a collir (Calaceit)

A l'otony(o)

entre fred i mal temps
l'esti(g)uet de sant Martí (Benavarri, Camporrells)

Jugaria Martí
si tingués amb qui (Fraga)

Ja se casaria Martí

si tinguera amb qui (Fresneda)

Per sant Martí,
la neu al pi (Ribagorça)

La ratlla de sant Martí de vesprada,
l'aigua passada (Pena-roja)

MATEU (1)

Mateu,
ja que no menges,
beu (Fraga)
(1) Mateu també es diu a Benasc i Graus.

MATIES

Per sant Maties,
toca el sol per les ombries (Fraga)

MIQUEL (1)

Pa sant Miquel,
sembla el gra
i no mires al cel (Castellonroi)

A la novena de sant Miquel
lo qui no (hi) vindrà no tindrà mel (Calaceit)

Boira per sant Miquel,
les migdiades pugen al cel (Llitera)

Boira per sant Miquel,
a segar amb sogues (Fraga)

Pa sant Miquel,
les figues són més (Llitera)

Per sant Miquel,
les faves i l'all
que miren al cel (Fraga)

Boira de sant Miquel,
tot l'any mirarem al cel (Fraga)

(1) A Benavarri es diu el mateix refrany de Castellonroi, però castellanitzant el nom: Miguel.

PERE

Casa't Pere
que el mal any te s'espera (Fraga)

A sant Joan, vés-li al davant;
a sant Pere, vés-li al darrera (Matarranya)

A sant Joan, com la sal;
a sant Pere, com lo pebre (Matarranya)

Pere, Pere,
foc de sant Joan,
gardeu la carronya
a tot cristià (Llitera)

Sant Pere i santa An(n)a
van fer un brenar,
tastant-lo, tastant-lo
se'l van acabar (Fraga)

Pagant,
sant Pere canta (Franja)

PILAR (1)

A la mare de Déu del Pilar
lo tord ve,
l'oreneta se'n va (Calaceit)

(1) El diminutiu de Pilar és Pilareta. Aquest diminutiu va més enllà dels nostres límits lingüístics (Bielsa). La forma Pilarín és un castellanisme a la Franja.

POL

A santa An(n)a i a sant Pol
marxen en la fresca
i tornen en lo sol (Matarranya)

Plou i neva
a la porta de sant Pere.
Plou i fa sol
a la porta de sant Pol (Matarranya)

ROC

Sant Ric, sant Roc,
encén-te foc (Benavarri, Camporrells)

A la novena de sant Roc
lo qui no vinga no tindrà lloc
(Matarranya)

SALVADOR

Per santa An(n)a i sant Salvador
sol n'hi haure algun meló.
A les voltes de nadal
sol n'hi haure algun xinxarró (Fraga)

SEBASTIÀ

Pa sant Sebastià,
sol i aire no cal pregar (Fraga)

Sant Antoni i sant Sebastià,
los dos sants més barbuts (Sopeira)

SILVESTRE

Pa sant Silvestre
salten les bruixes del porxe (Tamarit)

TECLA

Pa santa Tecla,
tords a la taleca (Fraga)

TOMÀS

É més curt
que el dia de sant Tomàs (Castellonroi)

Per sant Tomàs
lo que no porta llenya
a cremar-li el nas (Fraga)

URBÀ

Si plou el dia de sant Urbà
quaranta dies plourà (Ribagorça)

VALER/VALERA

Pa sant Valer,
entre morques i pelles
lo caçol ple (Codonyera)

Valera, salera,
cul i pastera (Bellmunt de Mesquí)

VICENT

Pa sant Vicent,
la boira fora del torrent
(el Campell, Camporrells)

Pa sant Vicent
trenquen los gels
i reina el vent (Benavarri)

Pa sant Vicent
saca la boira del torrent (Castellonroi)

Pa sant Vicent s'alça la broma
i se gira el vent/verd
(Benavarri, Camporrells)

VÍCTOR

Víctor carfoll,
tres pulces en un carroll (Favara)